Māris Baltiņš,
Dr.habil.med., profesors
Valsts valodas centra direktors

Par dažiem farmakoloģijas terminu izvēles principiem un problēmām ATĶ (anatomiski terapeitiski ķīmiskās) klasifikācijas tulkošanā

Veidojot jebkuras nozares terminoloģiju, nepieciešams ievērot dažus principus, kas ļauj efektīvi un no valodas attīstības viedokļa pareizi rast latviešu valodā precīzu ekvivalentu ikvienam citvalodu terminam. Iesākumā jāiegaumē, ka **terminus netulko, bet tiem atrod ekvivalentu.** Praktiski no terminoloģijas veidotāja viedokļa tas izskatītos šādi: mēs nevis uzdodam sev jautājumu, kāds ir tulkojums kādam citas valodas vārdam, piemēram, angļu *drugs*, bet gan lūkojamies uz šo pašu problēmu no cita viedokļa, proti, **vai jēdzienam** (var lietot arī svešvārdu – koncepts), ko šajā gadījumā angliski apzīmē ar vārdu *drugs*, **atbilst** latviešu valodā **vārds** *zāles*. Shematiski attēlojot, atbilsmes meklēšanas ceļš tad būs "jēdziens – tā apzīmējums avotvalodā – ekvivalents apzīmējums mērķvalodā (resp. latviešu valodā)", nevis vienkāršs sastatījums "angļu vārds – latviešu vārds". Par otrās pieejas neproduktivitāti būs pārliecinājies ikviens, kurš būs mēģinājis ielūkoties tulkojošā divvalodu vārdnīcā, lai atrastu vajadzīgo tulkojumu, un atklājis, ka daudziem vārdiem ir vairākas, pat diezgan nesaderīgas atbilsmes. Piemēram, labi zināmajam angļu vārdam *bishop* pat relatīvi nelielā vārdnīcā būs divas nozīmes: 1. bīskaps un 2. laidnis (šaha figūra). Te labi redzama cita būtiska atziņa – **termina ekvivalents ir atkarīgs no konteksta un nozares**, kuras ietvaros tas lietots. Skaidrs, ka šaha terminoloģijas kontekstā pareizi būs tikai laidnis, bet baznīcas amata apzīmējumam – vienīgi bīskaps.

Tas pats redzams arī, meklējot vārda *drugs* atbilsmes. Ja konteksts ir saistīts ar medikamentozu terapiju, farmaceitisko rūpniecību, klīniskajiem pētījumiem vai aptieku darba kontroli, tad visticamāk šis ekvivalents arī būs *zāles*. Turpretim, ja tiks izklāstīti tiesībsargājošo institūciju sadarbības principi atkarību veicinošu vielu aprites ierobežošanai, tad daudz pareizāks ekvivalents būs *narkotikas*. Ja konteksta nav, tad dažkārt var rasties pārpratumi vai neskaidrības, kuru ekvivalentu izvēlēties. Piemēram, angļu vārdkoptermins *health care services* var tikt saprasts gan kā *veselības aprūpes dienesti*, gan kā *veselības aprūpes pakalpojumi*, kas nepavisam nav viens un tas pats. Minētie piemēri ļauj secināt, ka vienam un tam pašam vārdam (vai terminam, kas izteikts ar vairākiem vārdiem) dažādos kontekstos var būt atšķirīgi

ekvivalenti. Dažreiz neskaidros gadījumos var palīdzēt vēl kāda personai zināma cita svešvaloda (Eiropas Savienības (ES) tiesību aktu gadījumā tas parasti reāli iespējams), kurā labāk identificējams apzīmējamais jēdziens.

Pastāv vairākas principiālas iespējas, kā atrast terminus (nav svarīgi, vai izmantojot vienu vārdu, salikteni vai vārdkopu) jaunu jēdzienu apzīmēšanai:

1) visbiežāk kādam jau esošam valodas vārdam tiek precizēts lietojums un nozīme (parasti to sašaurinot un konkretizējot tā nozīmi, piemēram ar salikteni *sirdskaite* saprotot ne vairs jebkuru sirds slimību, bet gan vārstuļu kaiti vai iedzimtu attīstības anomāliju);
2) patstāvīgi darinot jaunu vārdu ar esošajiem valodas resursiem (tā tapa, piemēram, termini *dzelte, mazspēja, teststrēmele, attēldiagnostik*a u.c.);
3) konceptuāli atveidojot aizgūstamā jēdziena apzīmējumu pēc svešvalodas parauga, bet ar savas valodas līdzekļiem un iegūstot analoģisku terminu (piemēram, lai raksturotu to vispārējās prakses ārsta funkciju, ka viņš paver pacientam iespēju piekļūt pie sarežģītāka izmeklējuma vai speciālista, angļu *gate keeper* tika atveidots kā *vārtu vērējs*, pēc šāda principa tapusi arī liela daļa anatomijā lietoto muskuļu apzīmējumu kā *m. semimembranosus = pusplēvjainais muskulis*);
4) izvēloties pārņemt avotvalodā lietoto apzīmējumu, to vienkārši pielāgojot savas valodas pareizrakstībai un atveides principiem (tādi ir daudzi no sengrieķu un latīņu valodas aizgūti termini kā *astma, histērija, amputācija, imunitāte*, bet pēdējos gados netrūkst arī aizguvumu no modernajām valodām, īpaši no angļu valodas, piemēram, *skrīnings, klīrenss, šoks, šunts* u.c.).

Jāuzsver, ka īpaši abos pēdējos gadījumos nedrīkst rīkoties mehāniski, bet jāizvērtē, vai šāda pieeja ir patiesi vislabākā (proti, nav iespējams rast ekvivalentu ar latviešu valodas līdzekļiem) un vai nelielas atkāpes no *burtiskas* kopēšanas nedotu labāku efektu. Īpaši tas sakāms par gadījumiem, kad iespējami dažādi līdzīgi risinājumi, piemēram, tagad pat drusku pārspīlēti daudzinātais *evidence-based medicine* visbiežāk tiek atveidots kā *uz pierādījumiem balstīta medicīna* vai (varbūt nedaudz veiksmīgāk) *pierādījumos balstīta medicīna*. Taču vēl labāk šai gadījumā būtu bijis palūkoties pēc risinājumiem vēl citās valodās un tad, iespējams, par veiksmīgāku un īsāku būtu jāatzīst saliktenis *pierādījummedicīna* (kura rašanos vismaz daļēji rosināja arī ekvivalents krievu valodā *доказательная медицина*). Šis

piemērs labi pierāda, cik veiksmīgi iespējams izbēgt no tieša "avotvalodas spiediena", ja, risinājumu meklējot, ieskatam tiek izvēlēta vēl kāda cita valoda

Viss minētais ļauj noprast, ka termins ir nevis kāds īpašs, no citiem atšķirīgs vārds (lielākoties tas ir lietvārds, kam piemīt visas šai vārdšķirai tipiskās īpašības, proti, skaitlis, dzimte, locījumos mainīga galotne), bet gan vārds, kuram noteiktas nozares speciālisti piešķīruši noteiktu precizētu nozīmi (noteikta jēdziena apzīmēšanai) konkrētas nozares kontekstā. Ja arī termins sastāv no vairākiem atsevišķi rakstītiem vārdiem, kas valodā pastāv neatkarīgi viens no otra, tad termina nozīmē šie divi vai vairāki vārdi veido vienu nedalāmu jēdzienu (piemēram, *Ahileja cīpsla, saules pinums, pelēkā viela, zemādas injekcija* u.c.).

Protams, katrā valodā ir vārdi, kuri tiek lietoti vienīgi kā šauras nozares termini un ārpus šīs nozares netiek plašāk lietoti (piemēram, pirms trim gadiem latviešu valodā ieteiktais vārds *biolīdzinieki* kā angļu *biosimilars* atbilsme), bet vēl vairāk ir vārdu, kas ir vispārlietojamās literārās valodas vārdi, bet noteiktā kontekstā kļūst par terminiem (tā vārdu *nogurums* zina ikviens, bet skaidrs, ka tas ikdienā netiek lietots gluži tāpat kā fizioloģijas termins, turpretim materiāzinātnē pazīstamais *materiālu nogurums* jau ir kaut kas ļoti specifisks un tikai zinātājiem saprotams).

Īpaši jāuzsver, ka terminus nerada un neakceptē valodnieki (lielākais vairums no viņiem nebūt nesirgst ar vēlmi nepārtraukti atvasināt jaunus vārdus, šāds pārmetums biežāk attiecināms uz nozaru speciālistiem, rakstniekiem un žurnālistiem), bet gan kompetenti savas jomas profesonāļi, kuriem tos nākas lietot. Valodnieks šajā darbā vairumā gadījumu ir padomdevējs (kā kādu jēdzienu labāk izteikt?) un vērtētājs (vai no valodas viedokļa vārds ir pareizs un vai to nevarētu veidot citādi?). Tādēļ ideālā gadījumā terminu sistēmu vissekmīgāk spēj sakārtot cilvēks, kuram ir gan zināšanas attiecīgajā nozarē, gan kompetence valodas jautājumos.

Visos gadījumos vārdiem, kuri tiek ieteikti par kādas nozares terminiem, tiek izvirzītas vairākas būtiskas *Starptautiskās Standartizācijas organizācijas* definētas prasības, pie kurām būtu vismaz īsu brītiņu jāpakavējas pirms lēmuma pieņemšanas – atzīt vai noraidīt konkrētu ieteikumu. Ideālā gadījumā terminam saskaņā ar *ISO 704:2000* standartu būtu jāpiemīt:

- **caurredzamībai** (tas konkrētas nozares ietvaros vismaz daļēji saprotams un arī bez definīcijas vai paskaidrojumiem atvedināms uz noteiktu jēdzienisko sistēmu);

- **konsekvencei** jeb **sistēmiskumam** (šim terminam jābūt saskaņā ar nozares jēdzienu sistēmu un tās veidošanas principiem noteiktajā valodā);
- **atbilstīgumam** (termins veidots pēc attiecīgajā valodā vai terminu lietotāju kopienā atzītiem nozīmju modeļiem, kas nerada pārpratumus);
- **valodiskai ekonomijai** (maksimāla skaidrība tiek panākta ar visīsāko variantu, jo atšķirā no definīcijas tajā nav jācenšas minēt visas pazīmes);
- **atvasināmībai** (iespējas veidot pēc līdzīga modeļa citu vārdšķiru vārdus, kas varētu funkcionēt kopā ar pamatterminu);
- **valodiskam pareizumam** (atbilstība attiecīgās valodas normām, to attiecinot ne vien uz pašu valodā darinātiem jaunvārdiem, bet arī uz aizguvumiem).

Minētajā *Starptautiskās Standartizācijas organizācijas standartā* (*ISO 704:2000*) ir arī ieteikums dot **priekšroku dzimtās valodas vārdiem**. Tomēr pie šī principa ne vienmēr iespējams pieturēties gan tādēļ, ka katrā valodā pastāv atšķirīgas aizguvumu pārņemšanas tradīcijas, gan tādēļ, ka dažādās nozarēs vērojams citāds no klasiskajām valodām aizgūtu terminu un terminrades elementu lietošanas īpatsvars. Liekas, ka šai gadījumā standarta veidotāji vēlējušies uzsvērt dzimtās valodas resursu nepārprotamās priekšrocības salīdzinājumā ar nekritisku kalku veidošanu, *burtiskiem* aizguvumiem un pārcēlumiem, taču šī kritērija piemērošana nepārprotami saistīta ar konkrētās zinātnes tradīcijām un konsekvences principa ievērošanu. Jāuzsver, ka šī principa konsekventa ievērošana latviešu valodā nekad nav tikusi uzskatīta par pašmērķi, tomēr laba terminoloģiskā prakse allaž mudinājusi vismaz apsvērt iespējas izmantot dzimtās valodas resursus.

Farmakoloģijas terminoloģija latviešu valodā un, plašākā nozīmē, jebkura ar zāļu aprakstiem saistītā leksika veidojusies pakāpeniski vairāku gadsimtu gaitā, bet sistemātiska tās izstrāde sākusies kopš Latvijas Universitātes dibināšanas, kad gan medicīnas un veterinārmedicīnas, gan farmācijas studentiem tika docēti attiecīgie studiju kursi. Tās attīstību sekmēja arī profesionālo periodisko izdevumu ("Latvijas Farmaceitu Žurnāla", "Latvijas Ārstu Žurnāla") iznākšana 1923. gada nogalē, kā arī pirmo studentiem domāto lekciju konspektu pavairošana (1921. gadā iznāca E. Rozenberga "Īss receptūras kurss", kas bija papildināts prof. E. Zariņa lekciju pieraksts). Tiesa, vērojama būtiska neatbilstība starp publicēto mācību grāmatu skaitu farmakoloģijā un farmācijā. Farmakoloģijas pamatkurss, sākot ar 1924. gadā izdotajām C. Amslera lekcijām "Farmakoloģija: Farmakodinamika, toksikoloģija un

medicīniskā receptūra" (E. Renča pierakstā un V. Krauļa tulkojumā), izklāstīts vairākas dažādu autoru un dažāda apjoma mācību grāmatas, no kurām varētu īpaši apjoma un detalizācijas ziņā izcelt E. Renča "Farmakoloģiju ar toksikoloģiju un receptūru" (1942), turklāt farmakoterapijas pamatjēdzieni diezgan plaši atspoguļoti arī klīniskās medicīnas rokasgrāmatās. Savukārt farmācijas jomā kopš E. Svirlovska mācību grāmatas "Farmakognozija", kuras I daļa nāca klajā 1940. gadā, un J. Maizītes vācu laikā sagatavotā, bet 1946. gadā publicētā pamatdarba "Ievads praktiskā farmācijā" iznākšanas grāmatu skaits bijis stipri pieticīgāks. Šis aspekts būtu ņemams vērā, skatot farmakoloģijas un farmācijas terminu sistēmu sastatījumā, jo arī tās veidošanās notikusi paralēli (ne kopsakarībā), vienā gadījumā vairāk darbojoties ārstiem, bet otrā – farmaceitiem.

Kaut gan šīs apceres mērķis nav aptvert visu diezgan sarežģīto ar zāļu lietošanu un izplatīšanu saistīto terminu kopumu, tomēr jāatceras nesenā vēsture, kad pirms Latvijas pievienošanās Eiropas Savienībai *acquis communautaire* (ES tiesību mantojuma) tika panākta principiālā vienošanās, ka par virsklases jēdzienu latviski būs vārds *zāles*, kas noteiktos kontekstos atbildīs angļu valodā lietojamajiem terminiem *drugs, medicines, medicinal products, pharmaceutical* u.c. Kaut gan jau pirms tam tika lietoti apzīmējumi *zāļu reģistrs, bezrecepšu zāles* u.c., tad tikai šajā brīdī pilnīgi skaidri tika nolemts, ka tas būs vienīgais visu minēto terminu ekvivalents. Savā ziņā tā bija atgriešanās pie 1939. gada Latvijas Republikas pirmā Farmācijas likumā lietotās terminoloģijas, kurā skaidrots, ka "ar zālēm jāsaprot tiešai lietošanai sagatavoti zāļu līdzekļi". Tomēr starp šiem abiem notikumiem pagāja vairāk nekā 60 gadi, kad bieži vien paralēli zāļu vārdam tika lietoti vairāki citi – *medikamenti, zāļu līdzekļi, preparāti* – bez skaidra jēdzienu nošķīruma.

Farmakoloģijas terminoloģijā (raksturojot to vai citu aktīvo vielu) tradicionāli tika lietoti no klasiskajām valodām darināti apzīmējumi, kas norādīja terapeitisko mērķi, ar kuru kādas zāles var tikt lietotas. Ja palūkojamies uz minētās J. Maizītes grāmatas pielikumā iekļauto tabulu "Zāļu līdzekļu grupu medicīniskie nosaukumi", tad tajā atrodami vairāk nekā 130 dažādi apzīmējumi zāļu grupu raksturošanai. Ja daži no tiem, kā *Analgeticum* vai *Mioticum*, joprojām ir aktuāli, tad daudziem no tiem (piemēram, *Aperiens, Catharticum, Drasticum, Evacuans, Purgans,* kas visi ir dažādas intensitātes un iedarbīguma caurejas līdzekļi) vairs ir tikai vēsturiska nozīme. Šai grāmatā dotajā sastatījumā labi redzams, ka gandrīz visos gadījumos, ja grupas raksturojumos izmantots viens klasisko valodu vārds, latviskajā atbilsmē iekļaujams

nomenklatūras vārds *līdzeklis*, piemēram, *Antifebrilis – Pretdrudža līdzeklis* vai *Vomitivum – Vemšanas līdzeklis*. Nedaudzajos gadījumos, kad mēģināja ieteikt vienvārda terminus, piemēram, *Excitans – Uzbudinātājs* vai *Tonicum – Stiprinātājs*, šāds piedāvājums pārprotamības dēļ nav valodā ieviesies. Tas labi redzams abos K. Rudzīša vārdnīcas "Terminologia medica" izdevumos (1973, 1977 un 2005), kuros minētajās situācijās šādos gadījumos pievienots precizētājvārds "līdzeklis". Par būtiskāko starpību starp abu izdevumu redakciju varētu norādīt apzīmētāja formas maiņu (vecākajā izdevumā – Absorbētājs līdzeklis, jaunākajā – Absorbējošs līdzeklis), kas saistīts ar atbrīvošanos no nepamatotiem aizspriedumiem pret divdabju atvasināšanu ar izskaņu –ošs. Tas būtu ņemams vērā arī tulkojumos no angļu valodas, kad ticis lietots attiecīgais aizguvums no klasiskajām valodām. Arī pēdējos divdesmit gados ārstu un studentu vidū visplašāk lietotā I. Purviņa mācību grāmata "Praktiskā farmakoloģija", kas piedzīvojusi jau četrus izdevumus (divi pēdējie kopā ar S. Purviņu), par piemērotāko veidu zāļu grupu nosaukumu darināšanai atzīst šo pašu jau Amslera, Maizītes un Rudzīša ieteikto vārdkopterminu veidošanas modeli "raksturojošais īpašības vārds (vai lietvārda ģenitīvs) + līdzekļi (daudzskaitlī kā nomenklatūras vārds)". Ja tas dažos gadījumos nav iespējams vai nav tik parocīgi, tad iespējams cits modelis "līdzeklis pret ...", ko visbiežāk var izmantot gadījumos, kad pamatterminā iekļauts noliegums vai darbība pret kaut ko.

Lai piemērotu šos principus un latviešu valodā iedibinātās tradīcijas ATĶ klasifikācijas (*Anatomical therapeutic chemical* (ATC) *classification system*) pirmo trīs līmeņu latviskā tulkojuma izveidē, nepieciešams paturēt prātā, kādēļ šī klasifikācija izveidota. Tā nebūt nav domāta kā zinātniska visu iespējamo farmakoloģisko zāļu grupu iedalījuma sistēma, bet praktiskiem mērķiem veidots klasificēšanas rīks, kas lietojams zāļu patēriņa uzskaitei un statistikas apkopošanai. Līdz ar to zināma atbilstība farmakoloģijas mācību grāmatās atrodamajam zāļu grupu iedalījumam, protams, pastāv, bet tā ir diezgan tāla no sakritības. Izskaidrojums ir vienkāršs, jo statistiskas uzskaites sistēmai jāspēj pietiekami niansēti aptvert un apkopot biežāk lietotās zāļu grupas, citas tik sīki nediferencējot. Turklāt tajā vienlaikus izmantoti trīs atšķirīgi iedalījuma principi:

- anatomiskais (orgānu sistēmu) iedalījums augstākajā līmenī, kam atbilst lielais burts burtciparu koda pirmajā pozīcijā (anatomiskā pamatgrupa);

- klīniskā grupa, kas raksturo terapeitiskās darbības mērķi šīs orgānu sistēmas (funkcionālās sistēmas) ietvaros, ko apzīmē ar diviem cipariem burtciparu koda otrajā un trešajā pozīcijā (klīniskā apakšgrupa);
- medikamentu grupa, kas tiek lietota attiecīgās klīniskās apakšgrupas ietvaros, to raksturo lielais burts burtciparu koda ceturtajā pozīcijā (farmakoloģiskā apakšgrupa).

Esošajā latviešu valodas versijā ATĶ kodu klasifikatorā pilnībā iztulkota līdz trešajam līmenim, neskarot ne ķīmiskās struktūras un iedarbības līdzīgus savienojumus 4. līmenī (lielais burts piektajā pozīcijā, kas norāda ķīmisko savienojumu apakšgrupu), ne konkrētās aktīvās vielas 5. līmenī (pēdējie divi cipari izvērstā koda sestajā un septītajā pozīcijā).

Lai precīzi atveidotu šo klasifikāciju latviešu valodā, nācās risināt dažas principiālas problēmas, kuras tad pēc iespējas vienveidīgi būtu iestrādājamas tulkojumā. Vispirms nācās noskaidrot, ka vispārinātā nozīmē grupu raksturojumos lietoti vairāki termini. Lai ievērotu konsekvenci, termins *drugs* visur atveidots kā *zāles*, bet, kur tā oriģinālā nebija, tur termins *zāles* netika piedāvāts lietošanai. Gan *agent*, gan *therapy* un *products* tika atveidoti kā *līdzekļi*, turklāt šo apzīmējumu nācās lietot arī daudzos gadījumos, kuros nomenklatūras vārda nebija (piemēram, *Antacids – Antacīdie līdzekļi*). Tikai retos gadījumos (viens no šādiem izņēmumiem ir antibiotikas) arī latviski iespējams izvairīties no nomenklatūras vārda *līdzekļi* pievienošanas. Kaut gan retos avotos var sastapt arī terminu "diurētikas", bet tomēr dominē "diurētiskie līdzekļi", turklāt šī forma diezgan bieži pārvēršas par literārajā valodā nevēlamo sarunvalodas formu ar vīriešu dzimtē un ar "ķ" (diurētiķi).

Ne pārāk bieži oriģinālā bija lietots arī *preparation*, tad gandrīz visos gadījumos to tā arī atstāju, un palika *preparāti*, tomēr atsevišķos gadījumos labskanības un arī tradīcijas dēļ no šī vārda lietošanas nācās atteikties vai arī lietot to dažos īpašos gadījumos. Tā *Antianaemic preparations* atbilsme būs *Antianēmiski līdzekļi*, savukārt endokrinoloģijā lietojamajiem līdzekļiem *Iodine therapy* būs *Joda preparāti* (šajā gadījumā tie nav līdzekļi, kuri satur jodu, bet kurus var lietot joda terapijai vairogdziedzera slimību ārstēšanai).

Vēl viens iespējami diskutabls risinājums saistīts ar vārdu kārtības kopēšanu (atbilstoši oriģinālam angliski) vai brīvāku vārdu kārtību saskaņā ar latviešu gramatikas principiem. Gandrīz visos gadījumos, kad aiz pamattermina esošo paskaidrojošo raksturotājvārdu no tā šķīra komats, šāda vārdu secība tika arī

saglabāta. Šāds risinājums piemērots tad, kad norādīts, vai tie ir monopreparāti (*plain*) vai zāļu kombinācijas (*combinations with* ..). Vairumā citu gadījumu ne klasifikācijas uzbūvi skaidrojošais teksts, nedz dažu reālu šķirkļu uzbūve (kuri sākās ar *Other* vai *Drugs for treatment*..) neļāva izdarīt secinājumu, ka terminoloģiski svarīgākais vārds vienmēr liekams pirmajā vietā. Tādēļ arī, lai vairītos no teikumos grūtāk iekļaujamām konstrukcijām, konsekventi tika izvēlēts risinājums ar tiešu vārdu kārtību. Tādēļ ieteicams lietot "Sistēmiski lietojami kortikosteroīdi" un "Citi sistēmiski līdzekļi obstruktīvu elpceļu slimību ārstēšanai".

Īpaša problēma saistāma ar terminiem *therapeutic products* un *non-therapeutic products*. Šai gadījumā pastāvēja izvēle dēvēt šos līdzekļus par "ārstniecības līdzekļiem" un "neārstniecības līdzekļiem" vai attiecīgi – par "ārstnieciskiem" un "neārstnieciskiem". Šajā gadījumā par paraugu tika ņemts Ārstniecības likuma 1. pantā atrodamais terminu skaidrojums, ka ārstniecība ir "profesionāla un individuāla slimību profilakse, diagnostika un ārstēšana, medicīniskā rehabilitācija un pacientu aprūpe", tātad aptverot visa veida darbības ar individuālu pacientu, ieskaitot pasākumus, kuri neārstē slimību (vai attiecināmi uz situācijām, kad slimības nemaz nav). Turpat tālāk skaidrots, ka šķirams "ārstniecisko un diagnostisko metožu sertifikāts", netieši skaidrojot, ka ārstnieciska metode tieši iedarbojas uz slimības procesu vai mazina tās izpausmes, bet diagnostiska metode palīdz noteikt, kas pacientam kaiš, bet norises organismā pozitīvi neietekmē. Tādējādi loģiski arī ATĶ klasifikācijas ietvaros runāt par "ārstnieciskiem līdzekļiem" pretstatā "neārstnieciskiem līdzekļiem", kas tiek lietoti diagnostikā (kontrastvielas un iekaisuma marķieri). Tas nenonāk pretrunā nedz ar Farmācijas likuma 1. pantu, kurā zāles aptver arī diagnostiskos līdzekļus, nedz ar skaidrojumu, ka "ārstniecības līdzekļi – zāles un medicīniskas ierīces". Tad nu skaidrs, ka ārstniecība ir virsklases jēdziens, kurā ietilpst gan diagnostika, gan ārstēšana.

Ņemot vērā, ka ATĶ klasifikācija bija jau daudzus gadus lietota Latvijas Zāļu reģistra izdevumos, bet tās regulārie papildinājumi un precizējumi, kas attiecināmi uz trim augstākajiem klasifikācijas līmeņiem, bija nelieli, nācās ņemt vērā arī jau līdz šim lietotos terminus un vērtēt to pareizību. Rediģēšanas gaitā mēģināts atturēties no labošanas, kas būtu tikai tādēļ, lai kaut ko izteiktu citādi (paša labošanas procesa dēļ), bet bija diezgan daudzas vietas, kurās nācās precizēt lietotos terminus vai to rakstību (tas īpaši skāra noteikto vai nenoteikto galotņu lietojumu). Parasti latviski sinonīmi netika pievienoti, bet dažos gadījumos tas varbūt būtu lietderīgi. Visos gadījumos, kad

bija iespējami varianti un latviski tiek lietoti vairāki pareizi attiecīgās zāļu grupas apzīmējumi, klasifikācijā tika ierakstīts tas, kurš jēdzieniski tuvāks angļu oriģinālam. Tāpēc, piemēram, ATĶ kodu klasifikatora latviskajā versijā ir "kalcija kanālu blokatori", nevis "kalcija antagonisti", kaut abi ir pareizi un tiek arī lietoti praksē. Tas izskaidro apstākli, ka vairākas zāļu grupas jau minētajā I. Purviņa un S. Purviņas grāmatā nosauktas citādi nekā ATĶ kodu klasifikatora tulkojumā. Tas nepārprotami saistīts ar atšķirībām oriģināldarba autoru un tulkotāju (zinātnisku redaktoru) rīcības brīvības pakāpē. Ja tulkojumā pēc iespējas jāpieturas pie oriģināla (protams, nezaudējot veselo saprātu un dzimtās valodas izjūtu), jo gan iedalījuma principus, gan terminu izvēli nosaka avotvalodas oriģināls, tad savā darbā autors var brīvi izvēlēties sev tīkamāko no vairākiem līdzvērtīgiem terminiem pēc savas patikšanas (un drīkst savu izvēli arī nemotivēt) vai pat piedāvāt jaunu terminu. Abas šīs pieejas nav pretrunā viena otrai un sekmē nozares speciālās leksikas attīstību.

Domājams, ka zāļu līdzekļu grupu, tāpat kā farmakoloģijas terminoloģija kopumā, vēl tiks precizēta un attīstīta. Tādēļ autors būtu pateicīgs par katru argumentētu priekšlikumu un iebildumu. Jāizsaka cerība, ka Zāļu valsts aģentūra arī turpmāk uzņemsies iniciatīvu savas nozares terminoloģijas sakārtošanā un ieteicamo terminu publiskas pieejamības nodrošināšanā.